

Pelastakaa Lasten lausunto luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi ruoka-aputoimintaan myönnettäviin valtionavustuksiin

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/17939/2024

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on käynnistänyt asetusvalmistelun ruoka-aputoiminnan tuen vakinaistamiseksi. Ruoka-aputoimintaan myönnettäviin avustuksiin sovellettaisiin yleislakina valtionavustuslakia (688/2001). Valtionavustuslain (688/2001) 8 §:n nojalla tarkempia säännöksiä lain soveltamisalaan kuuluvan valtionavustuksen talousarvion mukaisesta myöntämisestä, maksamisesta ja käytöstä voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua luonnokseen valtioneuvoston asetukseksi ruoka-aputoimintaan myönnettäviin valtionavustuksiin.

Pelastakaa Lapset pitää esitystä monin tavoin ongelmallisena, vaikka katsookin esityksen tavoitteen vakinaistava valtionavustushakua olevan periaatteessa kannatettava. Rahoituksen ennakoitavuudella voidaan vaikuttaa myönteisesti toiminnan jatkuvuuteen, mikä on avun järjestäjien sekä avun tarvitsijoiden kannalta tärkeää. Tavoite tukea ruoka-aputoiminnan järjestämisen mahdollisuuksia laajasti koko maassa ja vahvistaa kuntien sekä alueella toimivien ruoka-aputoimijoiden yhteistyötä on myös periaatteessa kannatettava. Myös hävikkiruokapainotteista yhteisöruokailua voidaan pitää myönteisenä Agenda2030 -tavoitteena, ja se saattaa myös vahvistaa yhteisöllistä toimintaa.

Näiden tavoitteiden piiloon eivät kuitenkaan saa jäädä ruoka-aputoimintaan liittyvät perustavanlaatuiset ongelmat, kuten se, ettei kenenkään pitäisi joutua turvautumaan hyväntekeväisyyteen perustuvaan ruoka-apuun Suomessa. 1990-luvun laman myötä alkanut ruoka-aputoiminta oli alun perin tarkoitettu vain väliaikaiseksi toimeksi, mutta siitä on muodostunut vuosien saatossa vakiintunut ja pysyvä tukimuoto. Jotta ruoka-avun väliaikaisuuden tavoitteeseen voidaan päästä ja taata Perustuslain 19§ mukainen ihmisarvoisen elämän edellyttämä turva, tulisi ensisijaisena toimenä varmistaa riittävä perusturvan taso.

Ongelmallista esityksessä on myös sen ajoitus ja suhde hallituksen suunnittelemiin ja toteuttamiin sosiaaliturvan muutoksiin. Samaan aikaan, kun ruoka-aputoimintaa ollaan vakinaistamassa, Suomessa toteutetaan laajamittaisia sosiaaliturvaan kohdistuvia muutoksia. Nämä muutokset tulevat vaikuttamaan ruoka-avun kaltaisen toiminnan yleisyyteen mitä todennäköisemmin sitä kasvattaen, sillä esimerkiksi THL (2023) on arvioinut sosiaaliturvaan kohdistettavien toimien lisäävän pienituloisuutta merkittävästi ja lisäävän eriarvoisuutta eri väestöryhmien välillä. Myös Soste ry (2023) on laskelmissaan todennut indeksijäädysten, työttömyysturvan ja asumistuen heikennysten lisäävän köyhyyttä vuoden 2024 aikana noin 68 000 henkilöllä, joista 16 700 on lapsia. Perimmäisenä tavoitteena ruoka-avun kaltaisen toiminnan kehittämisessä tulisi olla toiminnan tarpeettomaksi tekeminen. Nyt tilanne on kuitenkin päinvastainen: sosiaaliturvan leikkaukset tulevat lisäämään ruoka-avun tarvetta ja aputoiminnan tukea suunnitellaan vakinaistettavan.

Tunnistamme kuitenkin tarpeen kehittää ruoka-aputoimintaa paremmin toimivammaksi niin kauan kuin Suomessa ruoka-apua jaetaan. Esityksessä asetuksen tavoitteeksi on kirjattu ”vahvistaa ruoka-aputoiminnan yhteyttä ja kiinnittymistä alueella tapahtuvaan, osallisuutta edistävään ja eriarvoisuutta, köyhyyttä, syrjäytymistä ja syrjintää vähentävään hyvinvointityöhön, kuten hyvinvointialueen ja kuntien toteuttamaan etsivään työhön tai hyvinvointialueen yhteisösosiaalityöhön”.

Nämä ovat tärkeitä tavoitteita, mutta niiden toteutumiseksi tarvitaan vankkaa resurssointia esimerkiksi sosiaalityöhön. Verkostoyhteistyön mahdollisuuksia tulee kehittää kunnissa ja hyvinvointialueilla eri toimijoiden, kuten sosiaalityön, järjestöjen ja diakoniatyön, välillä. Kaikkia toimijoita tarvitaan, jotta avuntarvitsijoita voidaan tukea mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Järjestöjen rooli on ruoka-avun perille viejänä keskeinen. Järjestöjen toimintamahdollisuuksia on kuitenkin kavennettu leikkaamalla järjestöjen toiminnasta. Ruoka-apu nojaa paljolti vapaaehtoistoimintaan, jonka ylläpitäminen voi järjestöleikkausten vuoksi osoittautua vaikeaksi.

Kehittämistyössä asiakkaiden kuuleminen asettuu keskeiseen rooliin. Tärkeää on luoda yhteisiä periaatteita, joiden mukaisesti ruoka-apua toteutetaan eri puolilla Suomea, jotta toimintatavat eivät ole sattumanvaraisia ja niiden toimivuutta voidaan myös arvioida ja mitata. Lapsiperheiden palveluohjaukseen tulee kiinnittää erityistä huomiota, ja palveluohjauksessa on huomioitava myös vieraskieliset ruoka-avun kävijät.

Esityksessä todetaan, että avustukset myönnetään hankehallinnoijana toimivalle keskustoimijalle (kunta/hyvinvointialue), joka koordinoi kokonaisuutta ja välittää avustusta eteenpäin. Keskitetty koordinointi on periaatteessa hyvä ajatus, mutta käytännön toteutus epäilyttää tilanteessa, jossa monen hyvinvointialueen talustilanteen tiedetään olevan jo nyt haastava. Hyvinvointialueet ja kunnat tarvitsevat riittävät resurssit, jotta ne voivat toteuttaa koordinointirooliaan kattavasti. Sosiaalityön henkilöstön riittävyys on myös asia, joka täytyy arvioida tarkasti.

Ruoka-apu kohdistuu erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin. Osa ruoka-apua saavista on lapsiperheitä. Pidämme kestävämmänä, että lapset ovat ruoka-avun kaltaisen, sattumanvaraisenkin, avustusmuodon varassa. Leipäjonojen osalta on arvioitu, että lapsiperheet muodostavat asiakaskunnasta jopa 40 % (Laihiala 2020). Lapsiperheiden tukeutuminen leipäjonojen ja ruoka-avun kaltaiseen avunmuotoon on ristiriidassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa, jossa kirjataan lapsen oikeudesta muun muassa sosiaaliturvaan (art. 26) ja riittävään elintasoon (art. 27).

Pelastakaa Lasten Lapsen ääni -selvitys (2023) paljastaa osan pienituloisten perheiden lapsista kokevan puutteita riittävästä ja säännöllisestä ruoasta. Lapset kuvaavat vastauksissaan, ettei kotona ole ruokaa riittävästi ja se on yksipuolista, mikä tarkoittaa lapsille nälän kokemuksia. Puutteita on ruoan lisäksi pienituloisissa perheissä myös monista muista asioista, kuten vapaa-ajan mahdollisuuksista. Lapsille köyhyys aiheuttaa häpeää, ahdistusta ja huonommuuden tunteita.

Lapsiperheiden kohdalla kesäisin joissakin kunnissa järjestettävä puistoruokailu on asia, jonka soveltuvuutta ruoka-avun kokonaisuuteen olisi hyvä pohtia. Voiko puistoruokailuun hakea käsillä

olevan asetuksen nojalla rahoitusta? Puistoruokailulla on merkittäviä hyötyjä lapsille ja lapsiperheille niin ruoan kuin ruokailun yhteisöllisen luonteen myötä, ja toiminnan levittäminen useampiin kuntiin olisi kannatettavaa.

Ruoka-avun tilannekatsauksen (2023) mukaan ruoka-avun tarve on jatkanut kasvuaan edellisvuoteen verrattuna ja ruoka-avusta on muodostunut monille välttämätön tuki arjessa selviytymiselle. Ruoka-avun piirissä asioi yhä enemmän nuoria, työssäkäyviä ja lapsiperheitä. Toisaalta on myös havaittu, että asiakasmäärät ovat paikoin vähentyneet, koska jaettavan ruuan määrä on pienentynyt; ihmiset eivät hae ruoka-apua, mikäli kokevat, ettei ruokaa saa riittävästi. Nämä huomiot kiteyttävät ruoka-avun keskeiset ongelmakohdat: monet tukeutuvat ruoka-apuun selviytyäkseen, ruoan riittävyys ja ravitsevuus toteutuvat kuitenkin sattumanvaraisesti.

Esityksen vaikutukset-kohdassa ei ole lainkaan lapsi-, ihmis- ja ympäristövaikutusten arviointia. On tärkeää, että nämä vaikutusarviointit huomioidaan asetuksesta päätettäessä. Huolemme on, että ruoka-avun kaltaisella toiminnalla luodaan pahimmillaan lisää eriarvoisuutta, mikäli vaikutusarviointeja ei tehdä huolellisesti.

Ruoka-aputoiminta voi olla hetkellinen laastari vaikeassa tilanteessa oleville ihmisille, mutta se ei saa muodostua pitkäkestoiseksi ratkaisuksi pienituloisten ihmisten ahdinkoon. Ruoka-avun kautta saatava ruoka on sitä, mitä lahjoittaja pystyy ja haluaa lahjoittaa. Tämä asettaa ruoka-avun saajan passiiviseksi avunkohteeksi, ei oman elämänsä päätöksistä vastaavaksi toimijaksi. Jokaisella ihmisellä on oikeus riittävään ravintoon, eikä tämä oikeus saa jäädä hyväntekeväisyyden varaan.

Lisätietoja:

Aino Sarkia

Erityisasiantuntija

Aino.sarkia@pelastakaalapset.fi

+358 50 575 0289

Lähteet:

Laihiala, T. 2020. Mitä leipäjonot kertovat lapsiperheiden huono-osaisuudesta? Teoksessa Kallio & Hakovirta (toim.) Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus.

Pelastakaa Lapset ry 2023. Lapsen ääni 2023.

Pelastakaa Lapset

9.8.2024.

Ruoka-avun tilannekatsaus 2023. <https://ruoka-apu.fi/wp-content/uploads/2023/05/Ruoka-avun-tilannekatsaus-2023.pdf>

Soste ry 2023. <https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-hallituksen-leikkausten-vaikutuksetmaakunnittain-lahes-17-000-uutta-alaikaista-tippuu-koyhyysrajan-alle/>

THL 2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147877/URN_ISBN_978-952-408-2297.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pelastakaa Lapset ry – Rädda Barnen
Koskelantie 38, PL 95, 00601 Helsinki
puh. +358 10 843 5000
info@pelastakaalapset.fi

pelastakaalapset.fi